

LECTIO DIVINA ÎN VIAȚA ASCETICĂ. EXEMPLIFICĂRI DIN SCRIERILE SFÂNTULUI ISAAC SIRUL

Preot conf. univ. dr. Ioan Mihoc¹

Abstract: Saint Isaac of Syria considers the books of the Bible as Holy Scriptures and rightfully refers to their divine meanings that may be gracefully understood by those enhanced with the "inner person".

Thus, for Saint Isaac, lectio divina means the four elements that actually mark spiritual progression towards eternity: from reading, going through meditation and prayer ("conversation with the Scriptures") and ending with spiritual contemplation of realities presented/described in the Scriptures

Keywords: asceticism, meditation, prayer, contemplation, Scripture.

Secolul VII marchează apogeul literaturii spirituale din spațiul siro-oriental, având ca personalitate emblematică pe Sf. Isaac Sirul (c. 620 - c. 700 d. Hr.).² Opera sa este cea a unui mare ascet și îndrumător în tainele vieții duhovnicești și se înscrie în moștenirea sublimă a spiritualității siro-orientale.

Primul izvor de inspirație pentru Sf. Isaac este Sfânta Scriptură. În mod frecvent, Sf. Isaac argumentează apelând la „mărturia Scripturii”,³ de la care îi vine lumina sufletului prin meditarea ei neîncetată. El citează explicit toate cărțile biblice care în secolul VII alcătuiau canonul scripturistic al Bisericii siro-orientale, canon din care lipseau Epistola lui Iuda, 2 Petru, 2 și 3 Ioan și

¹ Conf. univ. dr. la Departamentul de Teologie Ortodoxă Didactică - Caransebeș, Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița; email: ioanmihoc@gmail.com

² Originar din regiunea Qatarului (Mosul, nordul Irakului), Sf. Isaac Sirul sau din Ninive, unde a fost episcop pentru o scurtă perioadă, este considerat una dintre personalitățile spirituale cele mai importante ale lumii creștine, atât răsăritene cât și apusene. Scrierile sale sunt o expresie a unei experiențe spirituale genuine directe. Abordarea sa biblică arată ca un dialog, o întâlnire cu Dumnezeu, ca un *apocalipsis*, fără o metodologie sistematică coerentă de interpretare. El a trăit ca pustnic în munții din vestul Iranului, unde avea legătură cu mănăstirea lui Rabban Shabur, o mănăstire faimoasă la acea dată. Marea parte a scrierilor sale aparțin perioadei de la sfârșitul vieții sale și ne-au fost transmise în trei „părți” (pentru alte detalii bio-bibliografice, vezi: Hilarion Alfeyev, ‘Isaac the Syrian (Isaac of Nineveh), St.’, *Encyclopedia of Monasticism*, edited by William M. Johnston, vol. 1, A-L, Fitzroy Dearborn Publishers, Chicago and London, 2000, pp. 665-667).

³ „Cuvinte despre nevoiță”, p. 159.

Apocalipsa. Din Vechiul Testament, privilegiază cartea Facerii și Psalmii, iar din Noul Testament, Evangheliile, mai ales Sinopticii, și marile epistole Pauline, ca Epistola către Romani, 1 Corinteni, Efeseni și Evrei.⁴

Marele mistic Isaac din Ninive distinge trei etape în viața spirituală, inspirate de conceptul antropologic paulin: 1. etapa trupească (*dûborô pagronô*); 2. etapa psihică (*napșonô*): lupta împotriva gândurilor străine; 3. etapa duhovnicească (*rûhonûtô*): în care ne lăsăm guvernați în întregime de către Duhul Sfânt.⁵ Ținând seama de această etapizare, Sfintele Scripturi nu pot fi concepute ca fiind ceva absolut în sine, din moment ce sunt necesare numai într-o anumită stare a omului. Ideea aceasta o întâlnim și la Sf. Ioan Gură de Aur (de ex. *De Lazaro* 48.992.27), care arată că locuitorii din cetăți au mai mare nevoie de Scripturi decât monahii.⁶ Dar până când se înrădăcinează în inimă poruncile Duhului (cf. Ier 31,31 ș.u.), ascetul are nevoie de citirea neîncetată din „legea Scripturilor”:

„Osteneala trupească și cugetarea la cele din dumnezeieștile Scripturi păzesc curăția... până ce nu primește omul pe Mângâietorul are nevoie de dumnezeieștile Scripturi ca să se întipărească în cugetarea lui amintirea bunătăților și, prin citirea neîncetată, să se înnoiască în el mișcarea spre bine și să-și păzească sufletul lui de subțirimea căilor păcatului... Dar, când puterea Duhului se sălășluiește în puterea sufletului care lucrează în minte, atunci, în locul legii Scripturilor, prind rădăcină în inimă poruncile Duhului”.⁷

Lectio divina este modul duhovnicesc consacrat de *a ne ruga cu Sfânta Scriptură*, astfel încât Cuvântul lui Dumnezeu să fie interiorizat în inima omului. Astfel, *lectio divina* implică nu doar citirea, ci și meditarea, rugăciunea (rostirea cuvintelor Scripturii ca rugăciune) și contemplarea. Deși aceste elemente nu sunt sistematizate gradual la Sf. Isaac, fiecare reprezintă o pondere mai mare sau mai mică în scrierile sale.

Citirea și meditarea Scripturii. Scriptura nu e doar hrana pustnicului, ci și a oricărui creștin;⁸ în repetate rânduri, Sf. Isaac se referă la trebuința nu doar de a citi, ci mai ales de a medita „cărțile”, adică „Scripturile”, prin care se

⁴ Sabino Chială, *Isaac Sirianul, asceză singuratică și milă fără de sfârșit*, trad. Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2012 (în continuare: *Isaac Sirianul*), p. 158.

⁵ Tomáš Špidlík, *Spiritualitatea Răsăritului creștin. II. Rugăciunea*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1998, p. 227.

⁶ Constantin Coman, *Erminia Duhului*, Ed. Bizantină, București, 2002, p. 143.

⁷ Sf. Isaac Sirul, „Cuvinte despre nevoiță”, *Filocalia*, vol. 10, Ed. Humanitas, București, 2008 (în continuare: „Cuvinte despre nevoiță”), p. 257.

⁸ Un alt scriitor de limbă siriacă, Sf. Efreim Sirul arăta că „Sfânta Scriptură este ca o mană spirituală plină de savori ascunse (*Jeiun* X,8). În general, textele sfinte sunt un izvor inepuizabil pentru setea omului de cunoaștere (*ECarm* I,19). Cărțile constituie pașuni binecuvântate pentru turma lui Hristos (*Jeiun* IV,R.3) (Cf. Costion Nicolescu, *Hristos – Adăpostul, Veșmântul, Hrana, Doctorul și Leacul omului și al omenirii pe calea mântuirii; conținutul spiritual al nevoilor trupești vitale, la Sf. Efreim Sirul*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, p. 369). „Măncarea Scripturii e un simbolism biblic, dar cel care l-a fixat în tradiție este Origen. Scriptură și Euharistie sunt pentru el

ajunge la o stare sufletească deosebită, redată prin expresii precum: dulceață, minune, lumină, putere, taine, pe care le ascund „versetele”; este vorba de o stare care poate să ne „înaripeze inima”.⁹

Isaac Sirul exprimă în repetate rânduri susținerea reciprocă a lecturii Scripturii și a meditației asupra ei, precum și citirea cărților duhovnicești scrise de Părinți anahoreți, alături de rugăciunea și slujbele de fiecare zi.¹⁰ În toate acestea se întrevăd elementele „exegezei mistice a sirienilor și armenilor”, despre care Tomáš Špidlík notează:

„Ceea ce caracterizează aceste Biserici în exegeza lor nu este o formă particulară de exegeză figurativă, ci tendința de a restrânge această formă mai cu seamă acolo unde ea ajunge la un alegorism ce pare a uita sensul original... Din meditațiile lor biblice lipsește o aplicație morală. Avem impresia relatării unor simple fapte. Dar, în același timp, simțim că aceste fapte ne privesc îndeaproape, că este vorba de propriile noastre rădăcini pe care le reținem mistic. Evident, lecturile au întotdeauna un aspect sacru, liturgic, aproape sacramental. Lectura Scripturii face deci parte din anamneza liturgică în care trecutul devine etern prezent”.¹¹

Elementele comune cu exegeza antiohiană sunt: o interpretare istorică de care depinde o anumită afinitate cu exegeza iudaică; o folosire discretă a tipologiei; și o redusă considerație față de exegeza alexandrină.¹² Totuși, în cel puțin două cazuri Sf. Isaac arată că știe să alegorizeze nu mai puțin decât marii alexandrini.¹³

Întotdeauna lectura Bibliei ocupă o mare parte din asceza monahilor. În Siria, monahii pe care îi amintește laudativ Sf. Ioan Gură de Aur, „se sârguiau în a citi cărțile sfinte de îndată ce-și încheiau rugăciunile de dimineață, iar unii dintre ei se osteneau chiar în a le copia” (*In 1 ad Timotheum 14,4, PG 58, 646BC*).¹⁴ După pilda marilor Părinți, hrana spirituală a credincioșilor se face strâns asociate, pentru că Biblia este una din <înrupările> Logosului lui Dumnezeu” (Tomáš Špidlík, *Spiritualitatea Răsăritului creștin*, p. 129).

⁹ Sabino Chialà, *Isaac Sirianul*, p. 160.

¹⁰ „Primatul lecturii exprimă primatul inițiativei lui Dumnezeu în dialogul rugăciunii. E vorba de o lectură meditativă a cărei materie e Scriptura și scrierile duhovnicești ale Părinților, în care important nu e textul, ci înțelesurile lui mistice, și al cărui scop nu e erudiția, ci transformarea interioară” (Ioan I. Ică jr., „Sfântul Isaac Sirul necunoscutul – operă, profil istoric și gândire spirituală pe fundalul tradiției siro-orientale”, studiu introductiv la Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte către singuratici, Partea II recent descoperită* (în continuare: *Partea II*), traducere Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2007, p. 75).

¹¹ Tomáš Špidlík, *Spiritualitatea Răsăritului creștin*, p. 139-140.

¹² Sabino Chialà, *Isaac Sirianul*, p. 122 (vezi mai ales capitolul „Scriptura în Biserica siro-orientală”, pp. 120-124).

¹³ Sabino Chialà, *Isaac Sirianul*, p. 160. Vezi interpretarea la 1 Par 28,1-6 în Partea întâi, cuv. 34, și lectura popoarelor canaanite izgonite de evrei la ieșirea din Egipt în Partea II, cuv. 3, Capitole III,64 (cf. *Ibidem*, p. 161, n. 18).

¹⁴ Tomáš Špidlík, *Spiritualitatea Răsăritului creștin*, p. 130-131.

din „livada Scripturilor”, care primesc prin credință cele care sunt mai presus de cunoașterea rațională.

„... vederea fiilor tainei credinței e unită cu credința și e păzită în livada Scripturilor. Ea adună mintea din orice risipire în cele din afară și o pironeste în unirea cu Hristos, după asemănarea lui Vasile și Grigorie. Vederea minții e legată astfel de cuvintele tainice aflate în Scriptură. Și cuvintele neînțelese de cunoaștere sunt primite de noi prin credință”.¹⁵

Scufundarea în adâncul Scripturilor Duhului. Cărțile Sfintei Scripturi au drept unic autor pe Duhul Sfânt căci El este cel care i-a inspirat pe prooroci și pe apostoli. De aceea, Sf. Isaac le și desemnează drept „Scripturile Duhului” atunci când spune: „...noi socotim... că aducerile-aminte folositoare care fășnesc din Scripturile Duhului... care se ivesc în gândire la vremea rugăciunii, nu sunt străine de rugăciunea curată”.¹⁶ Același Duh Sfânt luminează și pe cititorul Bibliei, și astfel citirea se transformă în contemplație.

Scriind în legătură cu nevoințele ascetice, Sf. Isaac vorbește despre „scufundarea în adâncul înțelesurilor Scripturii” pentru alungarea gândurilor desfrânării. În concepția sa, această scufundare în „marea de taină a Scripturilor” oferă celui iubitor de înțelepciune noi și noi răspunsuri. Dar, pentru etapa de început a căii spirituale, și numai „plutirea la suprafața apei mării dumnezeieștii Scripturi”, susținută de singurul gând al uimirii în fața adâncimilor ei, asigură paza gândurilor.

„Nimic nu e atât de potrivit ca să înlătore din suflet gândurile desfrânării ce-l stăpânesc de mai înainte și să alunge amintirile trezite ce i se mișcă în trup și aprind flacăra tulburării ca scufundarea în dorința învățaturii și a umblării pe urmele adâncului înțelesurilor dumnezeieștii Scripturi. Când gândurile vor fi scufundate în dulceața căutării înțelepciunii adunate în vistieriile cuvintelor..., omul lasă în spatele său lumea și uită toate cele din ea, și șterge din suflet toate amintirile care aduc chipurile, ba deseori și gândurile trebuințelor obișnuite ale firii. Și însuși sufletul stăruie în ieșirea din sine în noile răspunsuri ce-i vin din marea de taină a Scripturilor.¹⁷ Dar chiar dacă mintea plutește pe suprafața apelor,¹⁸ adică a mării dumnezeieștilor Scripturi, și nu poate să scufunde

¹⁵ „Cuvinte despre nevoință”, p. 448-449.

¹⁶ *Partea II*, p. 302.

¹⁷ Nota Pr. Stăniloae: „Sf. Isaac se dovedește un mare poet în exprimarea gândurilor sale. Cuvintele Scripturii au la suprafață umezeala plăcută a înfățișărilor mustoase ale lucrurilor ce servesc de chipuri unor înțelesuri netrupești, nemustoase. Mintea trece din extaz în extaz, pe măsură ce-i apar noi răspunsuri, noi întâmplări din marea nesfârșită de înțelesuri ale cuvintelor Scripturii („Cuvinte despre nevoință”, nota 32, p. 30).

¹⁸ Sf. Ignatie Briancianinov învață într-un chip asemănător: „Străduiește-te să-ți însușești Evanghelia cu mintea și cu inima, încât mintea ta, ca să zic așa, să plutească în ea, să trăiască în ea: atunci și lucrarea ta cu înlesnire va deveni lucrare evanghelică. Poți să reușești asta citind cu evlavie, cercetând cu dinadinsul Evanghelia” (*Experiențe ascetice*, trad. Adrian și Xenia Tănăsescu-Vlas, Ed. Sophia, București, 2008, p. 88).

înțelegerea ei în adâncimea întregă a acestei mări ca să înțeleagă toate viziunile din adâncul ei, îi va ajunge și numai o cercetare făcută cu dor pentru a lega gândurile ei cu putere în singurul gând al minunării, ca să le împiedice să nu alerge spre firea trupului...”.¹⁹

Scriptura și curățirea de patimi. Cugetarea la cele cuprinse în dumnezeiasca Scriptură și la semnificațiile lor ferește sufletul de patimi și de gânduri rele. Citirea Scripturilor și citirea vieților sfinților suprimă cugetarea lumească deșartă, aducând mintea la starea de curăție.

„Îndeletnicește-te cu citirea Scripturilor, care-ți arată calea contemplării (înțelegerii) subțiri, și cu viețile sfinților, chiar dacă nu simți de la început dulceața lor, din pricina apropierea lucrurilor care aduc întineric... Și, când te ridici la rugăciunea și la pravila ta, în locul cugetării la cele ale lumii, pe care ai văzut-o și ai auzit-o, te vei afla cugetând la dumnezeieștile Scripturi pe care le-ai citit. Și, prin aceasta, uiți amintirea celor dintâi. Și așa vine mintea ta la curăție”.²⁰

În etapa despătimirii trupului prin postire, Sf. Isaac recomandă ca fiind de mare folos rostirea psalmilor și citirea Scripturilor:

„Nu se pot răscula patimile împotriva sufletului și nu îl pot tulbura pe nevoitor... mai ales dacă se va îndeletnici cu cugetarea celor din dumnezeieștile Scripturi prin cercetarea înțelesurilor lor, rămânând netulburat de patimi. Căci, chiar și numai de vor stăruia aceste înțelesuri în el și se va înmulți înțelegerea dumnezeieștilor Scripturi, vor fugi din el gândurile deșarte, și mintea lui se va putea desprinde de dorirea sau de amintirea lor”.²¹

„Așadar, câtă vreme te găsești în prima etapă, ostenește-te mai cu seamă în slujba prelungită a psalmilor, în multa lor rostire și în osteneala citirii Scripturilor însoțite de o foame prelungită care cu înfocarea ei curăță și lămurește trupul”.²²

Scriptura și Pronia divină. De asemenea, Sf. Isaac recomandă „minții iubitoare de Dumnezeu” (Sf. Antonie cel Mare) lectura asiduă a Scripturii în vederea încredințării de lucrarea Proniei lui Dumnezeu:

„Citește continuu și cu nesaț din cărțile învățătorilor despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu... Citește și din Evangheliile cele dăruite de Dumnezeu spre cunoașterea întregii lumi, ca să iei merinde din puterea proniei Lui arătată în fiecare generație și mintea ta să se scufunde în cele minunate ale lui Dumnezeu.²³ O astfel de citire ajută sufletului tău. Dar citirea ta să o faci liniștit din partea tuturor, și în vremea ei să fii liber de multa grijă pentru trup și de

¹⁹ „Cuvinte despre nevointă”, p. 30.

²⁰ „Cuvinte despre nevointă”, p. 118-119.

²¹ „Cuvinte despre nevointă”, p. 399.

²² *Partea II*, p. 213.

²³ Nota Pr. Stăniloae: „Din Scripturi învățăm să cunoaștem și lumea, pentru că același Dumnezeu a făcut-o și pe ea, și Dumnezeu ne învață prin Revelația supranaturală cum să ne mântuim în ea, cum să o vedem ca un transparent al lui Dumnezeu și ca un cuvânt al Lui. Totuși, dacă suntem preocupați de grija lumii și a lucrurilor din ea ca de ultima realitate, ea ne împiedică să ne mântuim.

tulburarea din partea lucrurilor, ca să te împărtășești în sufletul tău de cea mai dulce gustare a celor dumnezeiești prin dulcea înțelegere cea mai presus de toată simțirea și să le simți sufletul în îndeletnicirea lui cu ele”.²⁴

Părinții Filocaliei ne învață mereu că avem de surmontat ca mari piedici în calea mântuirii neștiința și uitarea. Din experiența lor, ei ne împărtășesc cum prin apropierea de Scripturi aceste piedici sunt depășite prin faptul că sufletul primește bucuria și pacea netrecătoare care-i vin din reconfirmarea purtării de grijă speciale a lui Dumnezeu față de el. Este ceea ce învață Sf. Isaac când spune:

„Chiar dacă de multe ori ne închipuim că pronia lui Dumnezeu ne-a părăsit în întuneric și tulburare, de îndată ce ne apropiem dintr-o pricină oarecare de unele cuvinte [ale Scripturii], săltarea și bucuria ne întâmpină din însăși interiorul Scripturii și ne dăm seama că pricina acestuia [a întunericului] este propria noastră tulburare ca și nepăsarea noastră față de o îndeletnicire cu discernământ [cu Dumnezeu și Cuvântul Său]. Eu însumi am făcut de multe ori experiența acestor lucruri și le însemnez aici așa cum le-am descoperit”.²⁵

Iar „amenințările Scripturii” sunt tot o expresie a Proniei lui Dumnezeu, pentru că ele trebuie citite împreună cu faptul că Dumnezeu s-a împăcat cu oamenii păcătoși prin Jertfa Fiului Său.

„Când gândirea noastră ... e zdruncinată în simțirile ei din pricina amenințărilor Scripturii și a osândelor ei la adresa păcatelor noastre, n-avem nici o scăpare de această teamă decât gândul că Dumnezeu S-a împăcat cu noi prin moartea Fiului Său pe când eram noi păcătoși (Rom 5,8)”.²⁶

Meditarea Scripturii. Nu este suficient să ai mărturisirea drepte credințe, ci trebuie cultivat dorul de Dumnezeu, după pilda sfinților. În acest context, Isaac subliniază rolul meditării la cuvintele Scripturii.

„Odată ce afli în Sfintele Scripturi credința unită cu viețuirea, să nu legi cunoașterea credinței, rămânând la simpla mărturisire dreaptă a ei... Meditarea neîncetată a Scripturii este lumina sufletului. Căci aceasta întipărește în suflet amintiri folositoare pentru păzirea de patimi și pentru stăruirea în dorul de Dumnezeu, în curățenia rugăciunii. Dar și deschide în calea noastră calea păcii pe urmele sfinților”.²⁷

Meditarea spontană la cele citite din Scripturi este pentru Sf. Isaac un semn al iluminării lăuntrice care aduce înțelesuri duhovnicești:

„Un semn după care vei putea simți lumina sufletului tău atunci când Dumnezeu te va învrednici să te faci lumină înăuntru...: Ori de câte ori vei Revelația supranaturală ne înfățișează lumea ca un astfel de transparent, de cuvânt, de dar al lui Dumnezeu și de drum spre El” („Cuvinte despre nevoință”, nota 124, p. 116).

²⁴ „Cuvinte despre nevoință”, p. 116.

²⁵ *Partea II*, p. 352-353.

²⁶ *Partea II*, p. 125.

²⁷ „Cuvinte despre nevoință”, p. 162.

lăsa citirea [Scripturii] sau rugăciunea, gândirea ta va fi prinsă de unele versete sau de conținutul lor, va medita asupra lor și va cerceta spontan înțelesul lor duhovnicesc...”²⁸

Singuraticul trebuie să aibă în vedere ca și somnul să-i fie plin de aducerea-aminte de Dumnezeu:

Să ne sânguim deci, fraților, și cu mult înainte să vrem să mergem spre somn, să medităm la doxologiile și rostirile noastre de psalmi și la citirile din Sfintele Scripturi... Atunci somnul ne va fura plini de aducerea-aminte de Dumnezeu...”²⁹

Convorbirea cu Scriptura. Rugăciunea și citirea Sfintei Scripturi sunt elemente complementare, ele se susțin una pe cealaltă. „Citirea dumnezeieștilor Scripturi... întărește mintea și mai ales adapă rugăciunea, și ajută la priveghere, fiind soața acesteia și lumina minții”, spune Sf. Isaac.³⁰ Plecând de la această perspectivă devine ușor de înțeles modul în care el înțelege ideea „convorbirii cu Scriptura”.

Tomáš Špidlík arată că pentru monahii din vechime citirea Scripturii nu însemna o simplă lectură, ci era vorba de o „cuminecare”, un veritabil dialog cu Dumnezeu, el amintind totodată că deja „Sf. Ciprian a formulat una din legile fundamentale ale lecturii duhovnicești atunci când a spus: <Sau roagă-te cu sârguință sau citește! Sau vorbește-I lui Dumnezeu sau ascultă-L!> (*Epistula* 1,15, PL 4,221B).³¹

Rugăciunea trebuie să premeargă apropierea de tainele Sfintei Scripturi, ea fiind premisa erminiei biblice.³²

„Să nu te apropii de cuvintele tainelor din dumnezeiasca Scriptură fără ajutorul lui Dumnezeu primit prin rugăciune și cerere, ci spune: <Doamne, dă-mi să primesc simțirea puterii celei din ele> (*Rugăciunea citirii*). Socotește că cheia înțelesurilor adevărate din dumnezeieștile Scripturi e rugăciunea”.³³

²⁸ *Partea II*, p. 252.

²⁹ *Partea II*, p. 441.

³⁰ „Cuvinte despre nevoință”, p. 142.

³¹ Tomáš Špidlík, *Spiritualitatea Răsăritului creștin*, p. 128.

³² „Aflat în fața textului biblic, exegetul are conștiința că se află față în față cu Cuvântul viu, adânc și nemărginit al lui Dumnezeu. Această confruntare stă la originea stării de smerenie reală, a conștiinței nimicniciei umane în fața măreției Dumnezeirii, care nu poate fi determinată de convingerea că te afli în fața unor texte oarecare, vechi de două mii de ani, pe care le poți cerceta exclusiv cu instrumentele rațiunii și ale criticii omenești” (Constantin Coman, *Erminia Duhului*, p. 185). „Fiind o înălțare a minții spre Dumnezeu, o cerere adresată lui Dumnezeu, un dialog cu Dumnezeu, rugăciunea implică persoane; putem vorbi numai cu o persoană. Biblia este revelarea unui Dumnezeu viu, ea nu ne invită să vorbim despre Dumnezeu, ci să-L ascultăm și să-i răspundem; să purtăm dialog cu El” (Marcel Tang, „Rugăciune și tăcere la Sfântul Isaac Sirul”, *Altarul Banatului*, nr. 4-6, 2012, http://altarul-banatului.ro/?page_id=302#_ftn34)

³³ „Cuvinte despre nevoință”, p. 332. În legătură cu acest text, Tomáš Špidlík comentează în felul următor: „Sensul unui text nu este sesizat numai prin studiu, ci încă și mai mult prin rugăciunea făcută anume pentru a-l descoperi. Cel care i-a inspirat pe autorii sacri îl poate inspira și pe interpretul lor. Avva Antonie cel Mare, întrebat cu privire la sensul unui pasaj din *Levitic*, a început să

Deci, Sf. Isaac recunoaște că însăși lectura Scripturii este în realitate o rugăciune, ea fiind de fapt o „convorbire cu Scriptura”:

„...cazi adeseori cu fața la pământ în locul unde stai cu Scriptura în mână și continuă-ți astfel implorările; în acest fel convorbirea cu Scriptura se va amesteca cu rugăciunea, și lumina pe care o vei primi din amândouă părțile va spori spre desfătarea sufletului tău. Rugăciunea îți va fi astfel dulce din pricina citirii, iar în citirea ta vei fi iarăși luminat prin cheile rugăciunii”.³⁴

Simbioza fericită dintre citirea Bibliiei și rugăciune este atestată în multe alte locuri din cuvintele ascetice ale lui Isaac Sirul. Iată doar câteva exemple:

„Citirea [Scripturii] este în chip vădit izvorul și mama rugăciunii și prin ea suntem purtați spre iubirea de Dumnezeu a cărei dulceață picură neconținut în inima noastră ca mierea dintr-un fagure, în vreme ce sufletul nostru saltă la gustul pe care-l revarsă în el lucrarea ascunsă [a rugăciunii] și citirea [Scripturii]... Citirea neconținută [a Scripturii] unită cu gândirea la cele înalte și căutarea și cercetarea tainelor/simbolurilor din ea alcătuiesc îndeletnicirea aleasă care duce la Dumnezeu”.³⁵

„Ce este pentru purtări puterea rugăciunii, aceasta e pentru rugăciune citirea. Căci orice rugăciune care nu e hrănită de lumina Scripturilor e făcută după o cunoaștere trupească, chiar dacă cere lucruri bune”.³⁶

„... nu trebuie să lăsăm vreodată Scriptura din mâinile noastre. Întrucât chiar dacă am stărui într-un lucru mărunț, prin ceea ce scoatem din el, prin puterea pe care o sorbim din puține versete, suntem robiți la Domnul în contemplare. Pentru că și această citire e meditare și e rugăciune... din această citire se naște rugăciunea neconținută...”.³⁷

Citirea Bibliiei și nădejdea eshatologică. Sf. Antonie cel Mare arăta că „virtuțile suflotești ni se fac înaintemergătoare ale bunurilor veșnice”.³⁸ Ca virtute care hrănește sufletul, citirea Scripturii trezește în suflet dorul după bunătățile veacului viitor, după cum ține să precizeze Sf. Isaac:

„Scriptura nu ne-a tâlcuit ce sunt lucrurile veacului viitor. Dar, cum primim încă de aici simțirea desfătării de ele fără o schimbare a firii și fără ieșirea din lumea aceasta, ne-a învățat pe noi cu ușurință prin numirile unor lucruri dorite și slăvite, ale căror dulceață și cinstire le-a pus în noi, ca să stârnească dorul după ele. Căci zice: „Cele ce ochii nu le-au văzut și urechea nu le-a auzit” și se roage: <Dumnezeul meu, trimite-mi-l pe Moise, ca să mă învețe despre acest cuvânt>” (*Spiritualitatea Răsăritului creștin*, p. 136).

³⁴ *Partea II*, p. 94.

³⁵ *Partea II*, p. 340.

³⁶ Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte către singuratici, Partea III recent regăsită*, cuvânt înainte, introducere și text Sabino Chială, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2007 (în continuare: *Partea III*), p. 109.

³⁷ *Partea III*, p. 112.

³⁸ *Filocalia*, vol. 1, Ed. Harisma, București, 1993, p. 34.

celelalte (1Cor 2,9). Prin aceasta ne-a arătat totodată că bunătățile viitoare sunt de necuprins și nu au vreo asemănare oarecare cu cele de aici”.³⁹

Sfintele Scripturi și Părinții Bisericii. Revelația dumnezeiască este cuprinsă în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție. Contemplarea Scripturilor și învățătura marilor Părinți sunt cele două mari surse ale spiritualității ascetice pe care o promovează Sf. Isaac. În afara acestor izvoare, omul n-ar avea acces la înțelegerea tainelor cerești. De aceea, el slăvește pe Dumnezeu pentru darul Revelației⁴⁰ și îndeamnă astfel: „cercetează viețuirea ta în lumina Scripturilor dumnezeiești și ale Sfinților Părinți. Și, dacă nu ești învinovățit de acestea, să nu te temi de acelea de care s-au smintit alții”.⁴¹ În alte locuri ajunge să spună că

„Pentru cunoașterea desăvârșită și o gândire limpede sunt de ajuns cărțile Noului Testament și cele privitoare la viețuirea singuraticilor”.⁴²

„Mîntea se scaldă în bucurie când străbate tainele Economiei lui Dumnezeu pentru oameni..., fie că ele pleacă de la Scripturile Duhului, de la scrierile marilor dascăli ai Bisericii despre Economia mântuirii sau de la cele care învață tainele viețuirii [ascetice]. Aceste două feluri de citire sunt folositoare omului duhovnicesc”.⁴³

Dumnezeieștile Scripturi și sensurile lor divine. O nevoiță pe care o recomandă constant este aceea de a pătrunde „înțelesurile dumnezeiești ale dumnezeieștilor Scripturi”⁴⁴ și aceasta se realizează prin „frecventarea” deasă a Scripturii:

„...cel ce frecventează Scripturile de dragul adevărului își are gândirea sa locuind neîncetat în cer, e cu Dumnezeu în fiecă clipă, gândurile sale se învârt în jurul tânjirii după lumea viitoare, lumea aceasta părănd în ochii săi ceva demn de dispreț, iar gândirea sa meditează neconținut la nădejdea viitoare; toată viața lui nu-și va alege altă lucrare, osteneală sau slujire mai mare decât aceasta”.⁴⁵

³⁹ „Cuvinte despre nevoiță”, p. 147.

⁴⁰ „Slavă Celui ce a revărsat cu îmbelșugare darurile Lui în oameni! Că pe cei ce sunt trupești i-a făcut să-I slujească în treapta firilor netrupești și a învrednicit firea celor pământești să grăiască despre astfel de taine. Ba și pe păcătoși ca noi, care nu suntem vrednici nici măcar să auzim astfel de cuvinte... Prin harul Lui a deschis inima noastră orbită, ca să le înțeleagă din contemplarea Scripturilor și din învățătura marilor Părinți” („Cuvinte despre nevoiță”, p. 154). Desigur, un asemenea „mare părinte” a devenit Isaac însuși. Iată ce scrie gheron Hieronymos din Eghina (+ 1966), îndemnând: „Nu-l uita pe Isaac. În fiecare zi o pagină din avva Isaac... În avva Isaac îți vei vedea gândurile..., vei vedea încotro merg picioarele tale... Vei găsi acolo căi sigure și nerătăcite care-ți vor fi de ajutor”; iar gheron Iosif Vatopedinul (+1959) spune că scrierile Sf. Isaac sunt „alfa și omega vieții de trezvie și rugăciune lăuntrică și sunt singure îndeajuns să ne călăuzească de la prima treaptă și până la desăvârșire” (Cf. Ioan I. Ică jr., „Sf. Isaac Sirul necunoscutul...”, *Partea II*, p. 25).

⁴¹ „Cuvinte despre nevoiță”, p. 412.

⁴² *Partea II*, p. 224.

⁴³ *Partea II*, p. 326.

⁴⁴ „Cuvinte despre nevoiță”, p. 263.

⁴⁵ *Partea II*, p. 341.

„...faptul ca cineva să aibă mintea plină de neîncetata aducere-aminte de Economia lui Dumnezeu plecând de la minunatele reflecții semănate în ea de citire[a Scripturilor] și de căutarea lucrurilor ascunse în ea – este realizarea și recapitularea poruncilor Domnului”.⁴⁶

„Daruri [parțiale], cum sunt luminarea înțelegerilor sau o înțelegere precisă a versetelor [Scripturii], sunt pentru mintea sfinților în vremea rugăciunii și a slujbei ca o funie care leagă mintea lipsită de ocupație oprind-o să se împrăștie și apropiind-o de Dumnezeu”.⁴⁷

Cunoașterea rațională și interpretarea Sfintei Scripturi. Sesizarea sensului duhovnicesc este un dar al lui Dumnezeu, o luminare. Ceea ce nu exclude însă efortul omenesc. Cunoașterea ca demers rațional este necesară pentru cercetarea tainelor Scripturii:

„Credința deci ne arată ca prin ochi adevărul desăvârșirii, și prin credință aflăm acele lucruri necuprinse, dar nu prin cercetarea și prin puterea cunoașterii. Dar de cunoaștere au nevoie faptele dreptății: postul, milostenia, privegherea, sfințenia... cercetarea tainelor celor ce sunt acoperite în Sfintele Scripturi...”.⁴⁸

Interpretarea Scripturii nu poate fi săvârșită de oricine, ci doar de cei înțelepți, care sunt capabili să înțeleagă scopul cuvintelor ei dumnezeiești. Sf. Isaac atrage atenția că

„Dumnezeiasca Scriptură folosește adeseori multe nume în înțeles deosebit de cel convenit. Pe cele ce sunt ale trupului le dă ca ale sufletului. Și, iarăși, pe cele ale sufletului, ca ale trupului. Și nu le desparte pe acestea. Dar cei înțelepți înțeleg acestea. La fel, cele ale dumnezeirii Domnului s-au dat ca ale sfântului Său trup, deși sunt lucruri care nu se potrivesc firii omenești. Și, iarăși, cele smerite s-au dat ca ale dumnezeirii Lui, deși sunt ale firii omenești.”⁴⁹ Și mulți, neînțelegând scopul cuvintelor dumnezeiești, au suferit o alunecare de neîndreptat”.⁵⁰

„Vorbind despre Dumnezeu, Scriptura folosește mulți termeni figurați care sunt foarte departe de adevărata Lui Fire. Așa cum firea noastră rațională a ajuns treptat mai luminată și mai înțeleaptă prin sfânta cunoaștere a tainelor ascunse în cele spuse [în Scriptură] despre Dumnezeu, învățând că nu trebuie să înțeleagă totul exact așa cum stă scris [la modul literal], ci că în forma

⁴⁶ *Partea II*, p. 339.

⁴⁷ *Partea II*, p. 295.

⁴⁸ „Cuvinte despre nevoiță”, p. 293-294. Nota Pr. Stăniloae: „Tainele fapturilor sunt implicate în Scriptură, deci Revelația supranaturală nu ne dă o cunoaștere despre Dumnezeu despărțită de a fapturilor, de a lumii. De-abia ea ne descoperă sensurile adânci ale lucrurilor. Dar aflarea tainelor adânci ale lucrurilor implicate în Scriptură intră în domeniul cunoașterii duhovnicești” (p. 294, nota 448).

⁴⁹ Nota Pr. Stăniloae: „Aceasta, pe baza comunicării însușirilor dintre cele două firi. Aci autorul se arată iarăși ca antinestorian, datorită faptului că purtătorul celor două firi este una și aceeași persoană sau ipostas” (nota 601, p. 368).

⁵⁰ „Cuvinte despre nevoiță”, p. 368.

exterioară trupească a relatărilor ei trebuie să vadă economia ascunsă în ele și cunoașterea veșnică a lui Dumnezeu care guvernează toate...”.⁵¹

Contemplarea sensului adânc al Scripturii. Sf. Isaac notează că și-a alcătuit „cartea ca o aducere-aminte pentru noi înșine plecând de la plinătatea contemplării Scripturilor”.⁵² Această „contemplare” este determinată de lucrarea Duhului Sfânt în om⁵³ și ea ține seama de faptul că există o taină a vieții duhovnicești ascunsă în versetele Scripturii, și care nu poate fi „gustată” numai din cunoașterea „părții din afară a Scripturilor”. Cel care ajunge la experiența nemijlocită a lucrurilor dumnezeiești are o raportare diferită și față de Scriptură și față de creație pentru că este beneficiarul experienței personale a înțeleșurilor adânci ale Scripturii și a creației:⁵⁴

„Cele ce pot fi simțite și cunoscute despre Dumnezeu sunt cele pe care în iubirea Lui le-a luat asupra Sa spre folosul nostru. Sunt figurile sensibile prin care Sfânta Scriptură face cunoscute simțurilor noastre cele ce pot fi înțelese din lumea nesensibilă, chiar dacă ele nu-L arată în cele ale Lui...⁵⁵ Fericitul Pavel a scris multe despre cele duhovnicești, dar cine n-a avut parte de Duhul nu poate simți numai din scrisorile lui ce anume a gustat el”.⁵⁶

În acest loc Sf. Isaac are în vedere ceea ce mai târziu Calist Patriarhul va desemna printr-o expresie specifică, și anume „simțirea înțelegătoare”.⁵⁷ Prin harul Duhului, arată Sf. Isaac, „fiii tainei” pot accede la „bogăția ascunsă în versetele” Bibliei:

„Să nu cercetăm ca niște copii Economia Domnului și taina Lui atât de greu de înțeles, și să nu rămânem la partea din afară a Scripturilor; ... e îngăduit fiilor tainei să cerceteze cu frică și uimire Economia lui Dumnezeu și bogăția ascunsă în versetele arătate ale Scripturii. Cei care prin har au primit

⁵¹ *Partea II*, p. 375-376. „Există un progres al asimilării revelației divine de către umanitatea căzută în păcat... în acest sens și Scriptura are o lectură superficială, infantilă, care pleacă de la dreptatea lui Dumnezeu, și una profundă, matură, care înțelege iubirea paternă aflată în inima întregii Economii a creației, mântuirii și desăvârșirii eshatologice a lumii...” (Ioan I. Ică jr., „Sf. Isaac Sirul necunoscutul...”, *Partea II*, p. 81).

⁵² *Partea II*, p. 123. Toate aceste observații ale Sf. Isaac pe care le împărtășește asceților au la bază propria-i experiență duhovnicească, căci despre el s-a spus că „cerceta îndeosebi Sfintele Scripturi, până acolo încât din pricina citirilor și asceței și-a pierdut lumina ochilor” (Isho’Denah din Basra, *Liber castitatis*) (Cf. Sabino Chialà, *Isaac Sirianul*, p. 115).

⁵³ Sf. Ignatie Briancianinov notează de asemenea că „Duhul Sfânt, sălășluindu-se în adevăratul și credinciosul Său slujitor, îl face și desăvârșit cititor și adevărat împlinitor al Evangheliei” (*Experiențe ascetice*, p. 89).

⁵⁴ Constantin Coman, *Erminia Duhului*, p. 233.

⁵⁵ *Partea II*, p. 200.

⁵⁶ *Partea II*, p. 204.

⁵⁷ „În repetate rânduri pe parcursul lucrării sale, Calist Patriarhul se referă la cunoștința din Scripturi comparând-o pe de o parte cu cunoștința dobândită din înțeleșurile sădite de Dumnezeu în creație, iar pe de altă parte cu cunoștința dobândită prin împărtășirea nemijlocită de Duhul lui Dumnezeu” (Constantin Coman, *Erminia Duhului*, p. 229).

cunoașterea..., aceia cunosc minunata Economie a lui Hristos nu numai în lucrurile arătate și cunoscute”.⁵⁸

„Dumnezeu a îngăduit să înțeleagă scopul [ultim] al Scripturilor, ca și ordinea și motivele Economiei Lui față de primii oameni, unei alte generații alcătuite din inițiați în taina adevărului, ... care prin Duhul au primit înțelegeri și lămuriri cu privire la ele”.⁵⁹

Sporirea „omului lăuntric” (2 Cor 4,16) sau a omului duhovnicesc înseamnă în același timp dobândirea cunoașterii intenției precise a Duhului exprimate în chip tainic în Scripturi. Reușita convorbirii cu cuvântul dumnezeiesc viu al Scripturii este în funcție de „dispoziția lăuntrică din suflet a celor providențiați” (Sf. Maxim Mărturisitorul).⁶⁰ Este ceea ce confirmă Sf. Isaac când arată că

„Sensul exact (al cuvintelor Scripturii, n.n.) potrivit intenției Duhului i-l va da să guste, pe măsura sporirii viețuirii omului lăuntric și a înaintării în cele ascunse, o Putere dumnezeiască, Călăuză lui pe marele și întinsul ocean al liniștirii”.⁶¹

Sf. Isaac recomandă cititorului Bibliei liniștirea și adâncirea în sinele propriu pentru a putea cerceta scopul cuvintelor ei, în maniera sfinților.

„În toate cele ce te întâmpină din Scripturi, cercetează scopul cuvântului ca să te adâncești în tine și să înțelegi cu mare pătrundere adâncul înțelesurilor sfinților, care, călăuziți și luminați în viețuirea lor de dumnezeiescul har, simt pururea o rază oarecare a gândirii ce înaintează în mijlocul stihurilor celor scrise și luminează înaintea înțelegerii lor ca să deosebească între cuvintele simple și înțelesurile cuprinse în ele, cu multă înțelegere, întru priceperea sufletului”.⁶²

De multe ori, Sf. Isaac manifestă interes pentru „adevărata gândire a Scripturilor” sau pentru aflarea „sensului lor adânc”, pe care-l cere în rugăciunile sale:

„...oricine iubește învățătura să fie ferit de orice vătămare, să se îngrijească să descopere adevărata gândire a Scripturilor fără să se împiedice de nimic, să nu socotească folositoare lucruri vătămătoare și să nu înțeleagă ceva plecând numai de la simpla lui formă [exterioară]”.⁶³

[Sfinții sunt și] „pentru alții un loc de scăpare nu doar cât timp sunt în această viață, ci și după moartea lor. Spun aceasta potrivit sensului adânc al Scripturii, fiindcă Dumnezeu lucrează toate potrivit sensului adânc pe care l-a așezat în ea”.⁶⁴

⁵⁸ *Partea II*, p. 229.

⁵⁹ *Partea II*, p. 233.

⁶⁰ Constantin Coman, *Erminia Duhului*, p. 173.

⁶¹ *Partea II*, p. 346.

⁶² „Cuvinte despre nevoiță”, p. 31.

⁶³ *Partea II*, p. 298.

⁶⁴ *Partea III*, p. 34.

„...dacă în ascultarea cuvântului Scripturii ne-am opri la felul în care acesta arată în afară nevrând să intrăm în el prin înțelegere, unde ar fi atunci în acesta dreptatea Lui? Dar s-a spus: *Milostiv este Domnul în toate lucrurile Lui* (Ps 144,17)”.⁶⁵

Ținând seama de aceste considerații isaachiene, înțelegem în altă lumină rugăciunea în care spune:

„Fă, Doamne să nu ne oprim cu înțelesurile noastre la calea din afară a Scripturilor care osândesc prilejurile păcatului. Ci învrednicește-ne de adevărul Tău care e înăuntrul lor”.⁶⁶

Concluzii

Până când se înrădăcinează în inimă poruncile Duhului (cf. Ier 31,31 ș.u.), ascetul are nevoie de „legea Scripturilor”. În mod necesar, mărturia Scripturii reprezintă punctul de plecare pentru „cuvintele ascetice” ale Sf. Isaac. El consideră cărțile Bibliei drept *Dumnezeieștile Scripturi* și se referă de multe ori la *sensurile lor divine* care pot fi primite/înțelese prin har de cei sporiți în privința „omului lăuntric”. Scriptura nu reprezintă doar hrana pustnicului, ci și a oricărui creștin; în repetate rânduri, Sf. Isaac se referă la trebuința de *a citi, a medita* și de *a frecventa Scripturile Duhului*. El arată că *scufundarea în adâncul Scripturilor* aduce curățirea de patimi și încredințarea de Pronia divină. Citirea Scripturii trezește în suflet dorul după bunătățile veacului viitor. Mai ales recomandările referitoare la *a te ruga cu Scriptura* și *a frecventa Scriptura* sunt expresii ale semnificativului concept isaachian despre *convorbirea* cu Cuvântul viu al Scripturii. Rugăciunea și citirea Sfintei Scripturi sunt elemente complementare, ele susținându-se reciproc. În ce privește exegeza Scripturii, el arată pe de o parte că este necesară *cunoașterea rațională*, dar nu suficientă; pe de altă parte, el vizează *contemplarea sensului adânc al Scripturii* sau „simțirea înțelegătoare”: prin harul Duhului, „fiii tainei” pot accede la „bogăția ascunsă în versetele” Bibliei. Astfel, pentru Sf. Isaac *lectio divina* presupune cele patru elemente care marchează de fapt progresul spiritual spre desăvârșire: de la *citire*, trecând prin *meditare* și *rugăciune* („convorbire cu Scriptura”) se ajunge la *contemplarea* duhovnicească a realităților cuprinse/descrise în Scripturi.

⁶⁵ *Partea III*, p. 74. Sf. Isaac citează din *Peshitta*: „Drept este Domnul în toate căile Lui și milostiv („cuvios”, în Septuaginta) în toate lucrurile Lui”, vrând să evidențieze că Dumnezeu e drept întrucât este milostiv; este implicat aici un aspect important al gândirii Sfântului Isaac (Ibidem, p. 74, nota 16).

⁶⁶ Extras dintr-o rugăciune foarte frumoasă de cca. 14 pagini în ediția folosită de noi, *Partea III*, p. 98.